

HAFİF DERECELİ ZİHİNSEL ENGELİ OLAN ÇOCUĞA SAHİP AİLELERİN GEREKSİNİMLERİ: ANKARA ÖRNEĞİNDE BİR NİCEL ARAŞTIRMA*

NEEDS OF FAMILIES OF CHILDREN WITH MILD MENTAL RETARDATION: A QUANTITATIVE STUDY IN ANKARA

Hakan TAŞDEMİR**
Cengiz ÖZBESLER***

Öz

Bu araştırma, kaynaştırma eğitimine devam eden hafif dereceli zihinsel engeli olan çocuğa sahip ailelerin aile gereksinimlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmada, minimum 10 yıldır Ankara Yenimahalle, Çankaya, Etimesgut, Sincan, Elmadağ ve Polatlı ilçelerinde hizmet veren ve sosyal hizmet uzmanları tarafından işletilen toplam 11 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde hizmet alan 96 hafif dereceli zihinsel engeli olan çocuğun anne ve babası ile görüşülmüştür.

Araştırmada, anne babaların aile gereksinimleri belirleme aracı puan ortalamaları ile ailelerin bazı tanımlayıcı özellikleri ve çocuğun eğitim durumuna ilişkin değişkenler arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir. Araştırmada ailelerin yarıdan fazlasının; çocuklarının tedavisi, özel eğitimi ve bakımı için maddi yardıma gereksinimi olduğu belirlenmiştir. Ailelerin çoğunluğunun ise çocuklarının davranış sorunlarını nasıl ele alabilecekleri, büyüme sürecinde hangi becerileri nasıl kazandırabilecekleri, çocuklarının şu anda yararlanabilecekleri eğitim kurumları, ileride yararlanabilecekleri sosyal kurumlar ile çocuklarının sonraki yıllarda durumlarının nasıl olacağı ile ilgili daha fazla bilgiye gereksinim duyduklarını ifade ettikleri görülmüştür.

Verilerin istatistiksel analizlerinde de anne babaların aile gereksinimi belirleme aracına benzer yanıtlar verdikleri ve belirttikleri aile gereksinimlerinin birbirleri ile tutarlı olduğu, ancak annelerin eğitim durumu ile aile gereksinimi belirleme aracı puan ortalaması ve bilgi gereksinimi alt ölçeği puan ortalaması arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Sosyal yardım alma, aylık gelir, meslek gibi değişkenlerde de sadece babaların maddi gereksinimler alt ölçeği puan ortalamaları arasında fark olduğu ve oturulan konutun mülkiyet durumu değişkeni ile sadece annelerin maddi gereksinimler alt ölçeği puan ortalamaları arasında fark olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özel Gereksinimli Çocuk, Zihinsel Engel, Kaynaştırma Eğitimi, Aile Gereksinimleri, Özel Eğitim.

Abstract

This study was conducted to explore the needs of families who have children with mild mental retardation continuing inclusive education. In this study, which Family Needs Assessment Tool was administered, the parents of 96 mildly mentally retarded children who take service in 11 special education and rehabilitation centers operated by social workers for minimum 10 years in districts of Ankara (Yenimahalle, Çankaya, Etimesgut, Sincan, Elmadağ and Polatlı) were interviewed.

In this study, the relationship between the average scores of family needs assessment tool and the variables related to some descriptive characteristics of families and the educational status of the child were evaluated. The study has shown that more than half of the families took part in the study need financial support for their children's treatment, their special education and their care. It was found that the majority of the families need further information about how to handle their children's behavioral problems, which skills to be gained by them in growth process, which educational institutions to utilize at present, and the social institutions they can utilize in the future and information about their children's situation in the future.

In the statistical analyses of the data, as well, it was found that mothers and fathers had given similar responses to family needs assessment tool. It was also found that the family needs they had stated were consistent, however, the educational status of mothers and their average score of family needs assessment tool and the average scores of their information needs subscale were found to be significantly different. It was found only fathers scores of variables such as social support, monthly income, occupation in financial needs subscale were different from average scores of the scale whereas only mothers had different scores for the residence ownership status variable than the average scores of the scale.

Keywords: the Child with Special Needs, Mental Retardation, Inclusive Education, Family Needs, Special Education.

GİRİŞ

Zihinsel engel, doğum öncesi, doğum sırası ya da doğum sonrası bazı nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan, yapısal, genetik ve sosyokültürel faktörlerin etkileşimi ile oluşan özel bir gelişimsel durumdur.

* Bu makale, birinci yazarın 12.08.2016 tarihinde tamamladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Uzm. Sosyal Çalışmacı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

*** Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

Bireyin mevcut fonksiyonlarındaki önemli derecede sınırlılıklarla karakterize olan bu özel durumda, ortalamanın altında zihinsel fonksiyonların yanı sıra; iletişim, öz bakım, ev yaşamı, sosyal yaşam, öz yönetim, sağlık ve güvenlik, boş zaman ve çalışma gibi uyumsal becerilerden en az ikisinde sınırlılık olması ile karakterize edilen bir engellilik halidir (Yörükoğlu, 1992, 115-119; Luckasson ve diğerleri, 1992,1-5).

Bu özel durum, bireyin anlama, konuşma, öğrenme, kavrama, hatırlama, dikkat gibi zihinsel işlevleri ile sosyal uyum ve becerilerinde belirgin bir farklılık yaratan, aynı zamanda bedensel gelişiminin yavaş ve motor becerilerinde de yetersizliklerin görülebildiği bir özel durumdur. Zihinsel engel, bireyin mantık, öğrenme, problem çözme gibi zihinsel fonksiyonları ile günlük sosyal ve pratik becerileri kapsayan uyumsal davranışlarında ortaya çıkan önemli derecedeki sınırlılık ile karakterize olan bir engellilik hali olarak da tanımlanmaktadır (Luckasson ve diğerleri, 2002, 8-9). Zihinsel engelli bireyler, birbirinden farklı ölçme ve değerlendirme yöntemleri kullanılarak sınıflandırılmaktadır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2006), hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: "Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine sınırlı düzeyde ihtiyaç duyan bireyi" ifade eder. Bu gruptaki bireyler tanımdan da anlaşıldığı gibi özel eğitim veya normal sınıflarda kaynaştırma eğitimi alabilir. Altıncı sınıf düzeyinde okul becerileri kazanabilir, basit iş becerisi edinir ve yetişkinlikte bağımsız bir birey olarak yaşamalarını sürdürebilirler (Şenol, 2006, 230-235). Zihinsel yetersizliği olan çocukların birçok özelliği normal akranlarıyla benzerlikler göstermekte olup yaklaşık %90'ı bu grupta yer almaktadır (Eripek, 2003, 156).

Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerine ve yaşadıkları sorunlara ilişkin araştırmalar bu konuyla ilgili farklı bulgular bildirmektedirler. Özsoy, Özkahraman ve Çallı'nın (2006) zihinsel engelli çocuk sahibi olan ailelerin yaşadıkları güçlükleri belirlemek amacıyla yaptığı bir çalışmada, ailelerin zihinsel engel konusunda bilgi gereksinimleri değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan ailelerin zihinsel engel hakkında bilgi sahibi olma durumları incelendiğinde %57,3'ünün önceden bilgi sahibi oldukları, %42,7'sinin önceden bilgi sahibi olmadıklarını belirlenmiştir. Çalışmaya katılan ailelerin ifadelerine göre zihinsel engelin tanınması sırasında verilen bilgilerin % 79,5 oranında doktorlar, %14 oranında psikologlar tarafından verildiği bildirilmiştir. Çalışmaya katılan ailelerin %62,7'sinin gelirlerinin giderlerine denk olduğu ve %83,6'sının çocuklarının eğitim ve tedavi giderlerinin aile bütçesine ek yük getirdiği, ailelerin %54,5'i çocuklarının geleceklere konusunda endişe yaşadıkları bildirilmiştir.

Wang ve Michales'in (2009), Çin Halk Cumhuriyeti'nde engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimleri ve mevcut destek kaynakları ile ilgili yaptığı bir çalışmaya 368 ebeveyn katılmıştır. Çalışmada engelli çocuğu olan ailelerin algıladıkları gereksinimlerinin neler olduğu, hali hazırda ne tür desteklerden yararlandıkları, ailelerin gereksinimlerinin ve destek kaynaklarının annenin ve babanın algısına göre nasıl değiştiği ile farklı özellikleri olan ailelerin algıladıkları gereksinimlerin ve desteklerin değişip değişmediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bulgulara göre, çalışmaya dahil edilen babaların %30'u, annelerin ise %40'ı işsizdir. Ailelerin %88'i aylık ortalama 650 dolardan daha az gelire sahiptir. Özel gereksinimli çocukların %70'i erkek, %30'u ise kız olup yaş ortalamaları 11'dir. Çocukların %37'si otizm, %37'si zihinsel engeli, %12'si fiziksel engeli, %14'ü ise farklı engelleri bulunan özel gereksinimli çocuklardır. Araştırma kapsamında katılımcıların en az %70'i önemli gördükleri bireysel ve aile gereksinimlerini şöyle ifade etmişlerdir. Özel gereksinimli çocuklarını nasıl büyütecekleri, büyüme sürecinde kavraması gereken becerileri nasıl öğretecekleri, aile içerisinde birbirleriyle bu konuları nasıl konuşacakları, çocuğun engellilik durumuna ilişkin karşılaşılan sorunların çözümünde ebeveynlerin birbirlerine nasıl yardım edebilecekleri, bu zorlu süreçte birbirlerine nasıl destek olabilecekleri, aile bütçesine yük getiren ekstra harcamaların nasıl karşılanacağı gibi gereksinimlerdir. Bunun yanı sıra bu ebeveynler benzer özellikleri olan ailelerin bilgi ve deneyimlerinden yararlanma ile çocuğun öğretmeni ve doktoru ile daha fazla iletişim kurma gereksinimleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca araştırmaya katılan aileler tarafından en önemli üç gereksinimin özel gereksinimli çocuklarına yönelik toplumsal hizmetler, özel gereksinimli çocuklarının içinde buldukları yaşam durumu ile ilgili bilgi gereksinimi, aile desteği ve diğer sosyal desteklere olan gereksinimler olarak bildirilmiştir.

Öztürk'ün (2011), engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerini ve aile yükünü belirlemeyi amaçlayan çalışmasına çocuğu özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden 202 anne katılım sağlamıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında; annelerin en çok bilgi gereksinimlerinin olduğu, çocuklarının durumunu diğerlerine açıklama gereksiniminin en az olduğu belirlenmiştir. Sahip olunan ekonomik koşullar ile gereksinimler arasındaki ilişkiye bakıldığında ise kötü ve orta ekonomik duruma sahip annelerin, iyi ekonomik duruma sahip annelere göre daha fazla maddi gereksinimleri olduğu bildirilmiştir.

Şanlı (2012), özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesi amacıyla 443 katılımcıya Aile Gereksinimleri Belirleme Aracını

uygulamıştır. Ailelerin çoğunluğunun çocuklarının ileride gidebileceği kurumlar (%76,7), çocuklarına bazı becerileri nasıl öğretebilecekleri (%74,9), çocuklarının durumları hakkında daha fazla bilgi edinme (%72), çocuklarının şu anda yararlanabileceği kurumlar (merkez, okul, klinik, vb.) hakkında daha fazla bilgi edinme (%68,6), çocuklarının davranışlarını nasıl kontrol edebilecekleri hakkında yardım gereksinimi (%66,1), çocuklarının büyüme gelişme sürecine ilişkin daha fazla bilgi (%62,1) gereksinimleri olduğu bildirilmiştir. Ayrıca çocuklarıyla benzer özellikte çocuğu olan diğer anne babaların yaşadıkları deneyimler ile ilgili yazılmış kitap, makale gibi materyalleri okumaya (%60) gereksinimleri olduğu bildirilmiştir. Bu çalışmada, ilkökul mezunu anne babaların en fazla bilgiye gereksinim duydukları belirlenmiştir. Yine 11-15 yaş aralığında zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin en fazla maddi gereksinim içinde oldukları, düşük gelirli ailelerin maddi gereksinim yanında çocuklarının özel durumunu çevreye açıklama ve bilgi gereksinimlerinin yüksek olduğu bildirilmiştir.

Kaytez, Durualp ve Kadan (2015), engelli çocuğu olan ailelerin aile gereksinimleri ve stres düzeylerini belirlemek amacıyla 200 anne babanın katılımıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada da annelerin, ilkökul mezunlarının ve çalışmayan ailelerin aile gereksinimlerinin fazla olduğu bildirilmiştir. Buna göre ilkökul mezunu ailelerin, ailenin işleyişi, maddi gereksinim, çocuğun durumunu diğerlerine açıklama gereksinimi ve destek gereksinimleri daha fazla iken, lise mezunu ailelerin bilgi gereksinimi ve toplumsal hizmetlere olan gereksinimlerinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Yine sürekli gelir getiren bir işte çalışmayan ailelerin; ailenin işleyişi, maddi gereksinimler, çocuğun durumunu diğerlerine açıklama gereksinimi ve destek gereksinimlerin yüksek olduğu bildirilirken, sürekli gelir getiren bir işte çalışan üyesi olan ailelerin bilgilenebilecekleri gereksinimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

1. Araştırmanın Amacı

Hafif dereceli zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin sosyoekonomik ve demografik özelliklerini belirleyerek bu ailelerin ne tür gereksinimleri olduğunu saptamaktır. Araştırmada önemli bir diğer amaç ise hafif dereceli zihinsel engelli olan çocuğa sahip ailelerin çocuğun doğumundan itibaren şuan içinde buldukları yaşam durumu itibarıyla ne tür gereksinimleri olduğunu belirleyerek bu gereksinimlerin ebeveynlerin sosyoekonomik ve demografik özelliklerine göre ne tür farklılıkları olduğunu ortaya koymaktır.

2. Yöntem

Bu araştırma, betimsel araştırma modellerinden tarama modelinde bir çalışmadır. Araştırmada, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında değişimin varlığının veya derecesinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Bu araştırma, hafif dereceli zihinsel engelli olan çocukların aile gereksinimlerinin belirlenerek okullarda yürütülecek çok disiplinli çalışmalarda aile, hastane, özel eğitim merkezi, okul ve gerektiğinde sosyal hizmet ve sosyal yardım kurumları arasında işbirliğinin ve koordinasyonun sağlanmasının önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu gereksinim grupları ile ilgili yürütülen hizmetlerin öneminin ve farklı gereksinimleri olan bu ailelere ilişkin önerilerin ortaya konması açısından önemlidir.

3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evren ve örnekleminin belirlenmesi sürecinde minimum 10 yıldır Ankara'da hizmet veren ve sosyal hizmet uzmanları tarafından işletilen özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ile görüşülmüş ve kaynaştırma eğitimine devam eden hafif dereceli zihinsel engelli olan çocukların sayısı belirlenmiştir. Yapılan görüşmelerde, Yenimahalle İlçesi'nde bulunan 4 merkezde 190, Çankaya İlçesi'nde bulunan 2 merkezde 51, Etimesgut İlçesi'nde bulunan 2 merkezde 60, Sincan İlçesi'ndeki 1 merkezde 53, Elmadağ İlçesi'ndeki 1 merkezde 21 ve Polatlı İlçesi'ndeki 1 merkezde 28 olmak üzere 403 hafif dereceli zihinsel engelli çocuğun olduğu öğrenilmiştir. Bir istatistikçi ile görüşülerek örneklem büyüklüğü en az 86 olarak hesaplanmış ve araştırma verileri 96 anne ve baba ile ayrı ayrı görüşülerek toplanmıştır.

4. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizi

Araştırmada ailelerin sosyoekonomik ve demografik tanıtıcı bilgilerine ilişkin verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen ve 39 sorudan oluşan bir aile bilgi formu kullanılmıştır.

Bu ailelerin aile gereksinimlerini ve önceliklerini belirlemek amacıyla da Bailey ve Simeonsson tarafından 1988 yılında geliştirilen Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (AGBA) kullanılmıştır. Bu ölçme aracının Türkçe uyarlaması ile geçerlik ve güvenirlik çalışması ise 1995 yılında Sucuoğlu tarafından yapılmıştır (Sucuoğlu, 1995). Ancak geçerlilik ve güvenirlik çalışmalarından bu yana ülkemizde özel eğitim alanında yeni mevzuat düzenlemeleri yapılmış, engelli bireylerin haklarına ve eğitimlerine yönelik önemli gelişmeler yaşanmış ve engelli ailelerine devlet tarafından sağlanan ekonomik desteklerde artışlar olmuştur. Bu durumun ailelerin gereksinim algılarında değişiklikler yaratabileceği Cavkaytar ve arkadaşları tarafından değerlendirilerek 2014 yılında aracın geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları yeniden yapılmıştır.

Bu Çalışma sonucunda, aracın yapı geçerliliğini belirlemek için açımlayıcı faktör analizi yapılarak aracın özgün formunda ve ilk Türkçe uyarlamasında 6 faktör olan yapısı, “ Maddi Gereksinimler”, “ Çevreye Açıklama Gereksinimi”, “Bilgi Gereksinimi” ve “ Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi” başlıklarında 4 faktöre düşmüştür. Ayrıca Yine Sucuoğlu'nun 1995 yılında yaptığı çalışmadan farklı olarak AGBA'daki madde sayısı 24 yerine 29 olmuştur.

AGBA'yı oluşturan 29 maddenin, madde toplam puan korelasyonu Pearson momentler çarpımı korelasyonu ile hesaplanmış, aracın tüm maddeleri üzerinden yapılan analizde Cronbach alfa değeri 0,92 olarak bulunmuştur. Bu değer, aracın güvenilir olduğunu göstermektedir. Ayrıca AGBA'nın güvenilirliğinin değerlendirilmesinde test-tekrar test güvenilirliği, ,92', iç tutarlılık değeri ise 0,80 olarak belirlenmiştir.

AGBA 3'lü likert tipi bir araç olup, “kesinlikle hayır” (1), “emin değilim” (2), “kesinlikle evet” (3) şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçeğin uygulanması sırasında; katılımcılardan her bir maddeye ilişkin yanıtlarını 1(...)-3(...) puan arasında değerlendirmeleri beklenmiştir.

AGBA'dan alınabilecek en düşük puan 29 en yüksek puan ise 87'dir. Toplam puanın yüksek olması gereksinimlerin artması anlamına gelmektedir (Cavkaytar, Ardic ve Aksoy, 2014).

5. Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde araştırma kapsamında görüşülen anne babaların sosyoekonomik ve demografik özelliklerine ilişkin bulgular, Aile gereksinimleri Belirleme Aracı puan ortalamaları ile alt ölçekler puan ortalamalarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

6. Ailelerin Sosyoekonomik ve Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Ailelerin büyük çoğunluğu (%88,5) çekirdek ailedir. Sadece %11,5 oranda ailede evde aile üyeleri dışında başka bireyler de bulunmaktadır.

Araştırmaya katılan annelerin yaşları 24 ile 50 arasında değişmekte ve yaş ortalamaları 36'dır. Babaların yaşları ise 27 ile 59 arasında değişmekte ve yaş ortalamaları 40'dır.

Anne babaların büyük çoğunluğu genç yetişkinlik yaş döneminde. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında; annelerin %44,8'nin ilkökul mezunu, %18,8'inin ortaokul ve %25'inin de lise mezunu olduğu, babaların ise %22,9'unun ilkökul mezunu, %15,6'sının ortaokul ve %39,6'sının da lise mezunu olduğu görülmektedir. Üniversite mezunu olan babaların oranının %20,8 ile annelere göre daha fazla olduğu, lisansüstü eğitimi olan anne babalar ile okuma yazma bilen anne babaların oranlarının daha düşük olduğu görülmektedir.

Annelerin büyük çoğunluğu (%90,6) ev hanımıdır. Babaların mesleklerine bakıldığında ise çoğunluğunun işçi (%41,7) ve memur (%26) olarak çalıştıkları, serbest meslek sahibi babaların oranının %27,1 olduğu ve çok küçük bir kısmının da (%5,2) emekli olduğu görülmektedir.

Ailelerin yarısının ortalama gelirleri (%51) 1000 TL ile 2000 TL arasında değişmektedir. 2000 TL ve üzeri aylık ortalama geliri olan ailelerin oranı %35,4 iken sadece %13,5'inin gelirlerinin de 1000 TL'nin altındadır.

Ailelerin çoğunluğu 2 (%55,2) ve 3 (%25) çocuk sahibidir, tek çocuk sahibi ailelerin oranı ise (%15,6) diğerlerine göre daha düşüktür.

Ailelerin tamamına yakını (%92,7) apartman dairesinde yaşamakta, gecekonduda yaşayan ailelerin oranı ise (%6,3) oldukça düşük düzeydedir. Sadece 1 ailenin müstakil evi bulunmaktadır. Ailelerin yarısından biraz fazlası (%55,2) kendilerine ait olan konutta oturmakta, kirada oturan ailelerin oranı ise %40,6'dır.

Ailelerin sadece %4,2'si çalıştıkları kurumlara ait lojmanlarda oturmaktadır. Ailelerde babaların büyük çoğunluğunun işçi ve memur olarak çalışmaları nedeniyle sağlık sigortası SGK (SSK ve Emekli sandığı) kapsamındadır (%72,9). Esnaf olup SGK kapsamında Bağ-Kur'a tabi olan ailelerin oranı ise %21,9'dur. Ailelerin %5,2'si de Genel Sağlık Sigortası kapsamındadır.

Ailelerden 8'i (%7,6) sosyal yardım hizmetlerinden yararlanmaktadır. Bu ailelerden %50'si gıda yardımlarından, %37,5'i de evde bakım aylığı türünde sosyal yardımlardan yararlandıklarını bildirmişlerdir.

7. Aile Gereksinimi Belirleme Aracına İlişkin Bulgular

Bu bölümde anne babaların aile gereksinimi belirleme aracının alt ölçekleri olan maddi gereksinimler, çevreye açıklama gereksinimi, bilgi gereksinimi ve genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimleri için verdikleri yanıtlara ilişkin puan ortalamaları ve yorumlar yer almaktadır.

Bu bulgular hem annelerin hem de babaların aile gereksinimi belirleme aracına ayrı ayrı verdikleri yanıtların ortalamaları alınarak değerlendirilmiştir.

Tablo 1: Anne Babaların Maddi Gereksinimler Alt Ölçeği Puan Dağılımları

			Kesinlikle Hayır	Emin Değilim	Kesinlikle Evet
MADDİ GEREKSİNİMLER	1	Çocuğumun terapi, özel eğitim, bakım ve bu gibi masrafları için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	29,7	11,5	58,9
	2	Çocuğumun gereksinimi olan oyuncakları alabilmek için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	42,7	20,3	37,0
	3	Yiyecek, ev kirası, tıbbi bakım, giyim, ulaşım gibi masraflarımı karşılamak için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	44,3	10,9	44,8
	4	Çocuğum için gerekli özel araçları sağlayabilmek için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	49,0	12,5	38,5
	5	Eşimin ve benim iş bulabilmemiz için yardıma gereksinimimiz var.	65,1	14,6	20,3
	6	Bazen çocuğuma bakan bakıcıya para ödeyebilmek için maddi yardıma gereksinim duyuyorum.	76,6	9,4	14,1

Tablo 1’de yer alan dağılıma bakıldığında; ailelerin % 58,9’unun hafif dereceli zihinsel engelli çocuklarının terapi, özel eğitim, bakım ve bunun gibi masrafları için maddi yardıma gereksinim duyduklarını ifade ettikleri, %29,7’sinin ise bu konuda herhangi bir maddi yardıma gereksinimleri olmadığını, %11,5’inin de bu konuda emin olmadıklarını bildirdiği görülmektedir. Anne babaların hafif dereceli zihinsel engelli çocuklarına oyuncak alabilme ile ilgili maddi gereksinimlerine ilişkin ifadelerine bakıldığında, çoğunluğunun (%63) bu konuda maddi gereksinimi olmadığını ya da kararsız olduklarını belirttikleri, sadece %37’sinin bu konuda maddi desteğe gereksinimleri olduğunu ifade ettikleri görülmektedir.

Tabloda yer alan diğer bulgulara göre, ailelerin %44,8’i yiyecek, ev kirası, tıbbi bakım, giyim, ulaşım gibi masrafları için maddi desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtirken çoğunluğunun ise bu konuda maddi desteğe ihtiyaç duymadığı veya kararsız olduklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Maddi gereksinimler alt ölçeğindeki diğer maddeye göre, anne babaların çoğunluğunun hafif dereceli zihinsel engelli çocukları için gerekli özel araçları sağlama konusunda maddi desteğe gereksinimi olmadığını veya kararsız olduğunu belirtmişlerdir. Anne babaların %38,5’i ise bu konuda kesinlikle maddi desteğe gereksinimi olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Bir diğer madde de ise, ailelerin çoğunluğunun aile üyelerine iş bulunması konusunda yardıma gereksinimleri olmadığını (%65,1) veya bu konuda kararsız olduklarını (%14,6) belirttikleri, ailelerin sadece % 20,3’ünün aile üyelerine iş bulunması konusunda yardıma gereksinimleri olduğunu belirttikleri dikkat çekmektedir.

Yine tabloda yer alan bir diğer bulguya göre, ailelerin büyük çoğunluğunun hafif dereceli zihinsel engelli çocuklarına bakabilecek bir bakıcıya para ödeyebilmek için herhangi bir maddi desteğe gereksinimlerinin olmadığı (%76,6) veya bu konuda kararsız olduklarını (%9,4) ifade etmiş olmalarının annelerin tamamına yakınının ev hanımı olması ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir.

Tablo 2: Anne Babaların, Çevreye Açıklama Alt Ölçeği Puan Dağılımları

			Kesinlikle Hayır	Emin Değilim	Kesinlikle Evet
ÇEVREYE AÇIKLAMA GEREKSİNİMİ	1	Çocuğumun durumunu eşime ve eşimin ailesine açıklayabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	73,4	13,0	13,5
	2	Komşum, arkadaşım veya bir yabancı, çocuğumun durumunu sorduğu zaman nasıl cevap vermem gerektiği konusunda daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.	59,4	14,1	26,6
	3	Eşimin, çocuğumuzun durumunu anlayabilmesi ve kabullenebilmesi için daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.	66,1	15,6	18,2
	4	Çocuğumun durumunu diğer çocuklara açıklayabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	52,1	17,7	30,2
	5	Çocuğumun durumunu kardeşlerine açıklayabilmek için daha fazla yardıma gereksinim duyuyorum.	67,2	17,2	15,6
	6	Ailemizin güç zamanlarda birbirlerini nasıl destekleyeceklerini öğrenmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	54,2	15,1	30,7

	7	Problemlerimin çözümünde bana yardım edebilecek din görevlileri ile daha fazla konuşmaya gereksinim duyuyorum.	57,3	14,1	28,6
--	---	--	------	------	------

Tablo 2’de hafif dereceli zihinsel engelli çocuğu olan anne babaların aile gereksinimi belirleme aracının çocuklarının özel durumunu çevreye açıklama gereksinimi alt ölçeği puan ortalamalarının dağılımı yer almaktadır.

Tablodaki dağılıma bakıldığında; anne babaların büyük çoğunluğunun (%73,4) hafif dereceli zihinsel engelli çocuklarının durumunu aile çevresine açıklayabilmeleri konusunda yardıma gereksinimleri olmadığını veya bu konuda kararsız olduklarını (%13) ifade ettikleri görülmektedir. Ailelerin %59,4’ünün çocuklarının özel durumunu komşu, arkadaş gibi yakın çevresine açıklamada yardıma gereksinimlerinin olmadığını, %14,1’inin de bu konuda kararsız olduklarını bildirdiği görülmektedir.

Tabloda yer alan diğer bir bulguda, anne babaların (%66,1) hafif dereceli zihinsel engelli çocuklarının durumunu kabullenebilme ve anlayabilme konusunda yardıma gereksinimleri olmadığı belirtilenler, ayrıca hafif dereceli zihinsel engelli çocuğun durumunun öz kardeşlerine (%67,2) veya arkadaşlarına (%52,1) açıklayabilme konusunda yardıma gereksinim duymadıklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Çevreye açıklama gereksinimi alt ölçeğinde yer alan diğer bir bulguya göre ise araştırmaya katılan anne babaların %28,6’sının sorunlarının çözümünde bir din görevlisi ile görüşerek yardım alma veya ailenin zor zamanlarında aile içinde birbirlerini nasıl destekleyebileceklerini öğrenmeleri (%30,7) gibi konularda yardıma gereksinimleri olduğunu belirtmeleri hem profesyonel destek hem de manevi desteğe gereksinimleri olduğunu düşündürmektedir. Ailelerin çoğunluğunun ise bu konuda yardıma ihtiyaç duymadıklarını belirtmeleri diğer kaynaklardan yeterli derecede destek almakta oldukları ile açıklanabilir.

Tablo 3: Anne Babaların, Bilgi Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımları

			Kesinlikle Hayır	Emin Değilim	Kesinlikle Evet
BİLGİ GEREKSİNİMİ	1	Çocuğumun davranışlarını nasıl kontrol edebileceğim hakkında yardıma gereksinim duyuyorum.	21,9	16,7	61,5
	2	Çocuğumla nasıl oynayacağım/nasıl konuşacağım hakkında yardıma gereksinim duyuyorum.	33,9	17,2	49,0
	3	Çocuğumun durumu hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	24,5	8,9	66,7
	4	Çocuğumun şu anda yararlanabileceği kurumlar (merkez, okul, klinik, vb.) hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	21,4	12,5	66,1
	5	Çocuğuma bazı becerileri nasıl öğreteceğim hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	17,2	13,5	69,3
	6	Çocuğumun nasıl büyüyüp geliştiği hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyuyorum.	24,5	16,1	59,4
	7	Çocuğumla benzer özellikte çocuğu olan anne babalar hakkında yazılmış kitap, makale gibi materyalleri okumaya gereksinim duyuyorum.	20,3	19,8	59,9
	8	Çocuğumun ileride gidebileceği kurumlar hakkında bilgiye gereksinim duyuyorum.	15,1	8,9	76,0
	9	Kendime ayırabilecek daha fazla zamana gereksinim duyuyorum.	28,1	18,8	53,1
	10	Çocuğuma yardımcı olabilecek dış hekimi bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	43,8	11,5	44,8

Tablo 3’te hafif dereceli zihinsel engelli çocuğu olan anne babaların aile gereksinimi belirleme aracının bilgi gereksinimi alt ölçeği puan ortalamalarının dağılımı yer almaktadır. Tablodaki dağılıma bakıldığında; anne babaların özel gereksinimi olan çocuklarının davranışlarını nasıl kontrol edebilecekleri (%61,5), onlarla nasıl uygun bir iletişim kurabilecekleri ve oyun oynayabilecekleri (%49), büyüme sürecinde hangi becerileri nasıl kazandırabilecekleri (%69,3) ve çocuklarının şu anda yararlanabileceği eğitim kurumları (%66,1) ile ileride gidebileceği kurumlar (%76) hakkında bilgi alma gereksinimleri olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Diğer anne babalar ise bu konularda herhangi bir desteğe gereksinim duymadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3’te yer alan diğer bulgularda, araştırmaya katılan anne babalar hafif dereceli zihinsel engelli çocuklarının durumuna benzer özellikleri olan çocuğa sahip diğer annelerin babaların deneyimlerinden ve bu konularda yazılmış yayınlardan yararlanmaya gereksinimleri olduğunu (%59,9) bildirmişlerdir.

Bilgi gereksinimi alt ölçeğindeki diğer maddelerde ise, ailelerin %53,1'i kendilerine ayırabilecek zamana gereksinim duyduklarını belirtirken %44,8'i de çocuklarına yardımcı olabilecek dış hekimi bulabilmek için yardıma gereksinimleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ailelerin yarısından biraz fazlasının çocukları için dış hekimine daha az gereksinimleri olduğunu veya bu konuda kararsız kaldıklarını belirttikleri görülmektedir.

Tablo 4: Anne Babaların, Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi Alt Ölçeği Puan Dağılımları

			Kesinlikle Hayır	Emin Değilim	Kesinlikle Evet
GENEL DESTEK VE TOPLUMSAL HİZMET GEREKSİNİMİ	1	Gerekli olduğu zaman çocuğumun bakımını üstlenebilecek bir bakıcı bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	60,4	11,5	28,1
	2	Bir toplantıya (komşu ve akraba toplantıları gibi) katılacağım zaman çocuğumun uygun bakım alabileceği bakımevi ya da yuva bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	64,1	10,4	25,5
	3	Çocuğum için yuva ve anaokulu bulabilmek için yardıma gereksinim duyuyorum.	76,0	9,9	14,1
	4	Ailem dinlenme, eğlenme etkinlikleri hakkında karar vermek ve yapmak için yardıma gereksinim duymaktadır.	67,2	9,4	23,4
	5	Ailemin içerisinde problemlerim hakkında konuşabileceğim birisine gereksinim duyuyorum.	47,9	19,3	39,8
	6	Ailem, ev işleri, çocuk bakımı ve diğer işleri kimlerin yapacağı hakkında karar verebilmek için yardıma gereksinim duymaktadır.	67,7	13,0	19,3

Tablo 4'te hafif dereceli zihinsel engelli çocuğu olan anne babaların aile gereksinimi belirleme aracının genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi alt ölçeği puan ortalamalarının dağılımı yer almaktadır.

Tablodaki dağılıma bakıldığında; anne babaların çoğunluğunun gerekli olduğu zamanlarda hafif dereceli zihinsel engelli çocuklarının bakımını üstlenebilecek bir bakıcı bulabilme konusunda yardıma gereksinim duymadıklarını (%60,4) ya da bu konuda kararsız kaldıklarını (%11,5) ifade ettikleri görülmektedir. Diğer bir maddede, araştırmaya katılan anne babaların çoğunluğu komşu veya akraba ziyaretlerine gittiklerinde çocuklarını güvenle bırakabilecekleri bir kuruma gereksinimleri olmadığını (%64,1) ya da bu konuda kararsız olduklarını (%10,4) belirttikleri görülmüştür. Tablo 4'de yer alan diğer bir bulguda, anne babaların büyük çoğunluğunun hafif dereceli zihinsel engelli çocukları için yuva veya anaokulu bulabilmek için yardıma gereksinim duymadıkları (%76) ya da bu konuda kararsız olduklarını (%9,9) belirttikleri görülmektedir. Bu bulguların araştırmaya katılan ailelerin çocuklarının ilköğretim 1. ve 2. kademeye devam eden öğrenciler olmaları ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Genel destek ve toplumsal hizmet gereksinimi alt ölçeğinde yer alan diğer maddelerde, anne babaların büyük çoğunluğu ailelerinin dinlenme, eğlenme gibi sosyal etkinliklere katılma ve bu konularda karar almada yardıma gereksinimleri olmadığını (%67,2) belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra ev işleri, çocuk bakımı ve aile içinde diğer işlerin yerine getirilmesi ile ilgili rol dağılımı konusunda karar verme ile ilgili de yardıma gereksinim duymadıklarını (%67,7) ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca anne babaların aile içerisindeki sorunlarla ilgili konuşabilecekleri birisine gereksinim duyduklarını ifade edenlerin oranının %39,8 olması ve bu konuda herhangi bir gereksinim duymayanların oranlarının da yarıya yakın olması (%47,9) veya bu konuda kararsız kalmaları (%19,3) dikkat çekici bir bulgudur.

Bu bulgu ailelerin aile içi sorunlarının çözümüne ilişkin bir profesyonelden yardım alma konusunda yürütülen hizmetlerin yararlı olup olmayacağına ilişkin herhangi bir bilgiye ve deneyime sahip olmadıkları için ifadelerinin böyle olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 5: Anne Babaların Aile Gereksinimi Belirleme Aracı, Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

AGBA		Ortanca	25% - 75%	En Küçük	En Büyük	z	P*
Maddi Gereksinim	Anne	11,0	7,0 - 14,0	6	18	-0,095	0,924
	Baba	11,0	7,0 - 15,0	6	18		
Çevreye Açıklama Gereksinimi	Anne	11,0	7,0 - 15,0	6	21	-0,709	0,479
	Baba	10,0	7,0- 13,75	7	21		
Bilgi Gereksinimi	Anne	25,0	20,0-29,0	10	30	-0,051	0,959
	Baba	24,0	20,25-28,0	10	30		
Genel Destek ve Toplumsal	Anne	8,0	6,0-12,75	6	18	-1,391	0,164

Hizmet Gereksinimi	Baba	7,5	6,0-12,0	6	18		
---------------------------	------	-----	----------	---	----	--	--

*Mann-Whitney U Testi

Tablo 5'te anne babaların aile gereksinimi belirleme aracı alt ölçeklerinin tanımlayıcı istatistikleri ve aile bireylerinin puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği yer almaktadır. Tablo 5'de yer alan bulgular incelendiğinde, alt ölçeklerin puan dağılımlarına göre anne babaların arasında istatistiksel açıdan bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bu bulgular, hafif dereceli zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin aile gereksinimlerinin anneye ve babaya göre değişmediğini, hem annelerin hem de babaların ailelerinin gereksinimlerini belirtmede hemfikir olduklarını göstermektedir.

Tablo 6: Anne Babaların Yaşlarına Göre Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Yaş	Ortanca	25% - 75%	En Küçük	En Büyük	t	P*
Anne	20-45	55,0	46,0-68,0	29	87	-1,790	0,073
	46-65	45,0	40,5-51,0	37	55		
Baba	20-45	54,0	45,0-66,0	29	86	-0,283	0,777
	46-65	51,0	46,5-64,5	34	81		

*Mann-Whitney U Testi

Tablo 6'da anne babaların yaş gruplarına göre aile gereksinimi belirleme aracı puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği yer almaktadır. Tablodaki bulgular değerlendirildiğinde, hem annelerin hem babaların yaş grupları arasında istatistiksel açıdan bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu bulgular genç yetişkinlik döneminde olan anne babalar ile orta yaş döneminde olan anne babaların benzer aile gereksinimleri olduğunu göstermektedir.

Tablo 7: Anne Babaların Eğitim Durumlarına Göre Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Eğitim Durumu	Ortanca	25% - 75%	En Küçük	En Büyük	KW	P*
Anne	İlkokul	52,5	46,75-64,25	29	87	8,314	0,040
	Ortaokul	58,5	50,75-69,25	34	86		
	Lise	59,0	46,75-76,5	29	83		
	Üniversite ve Üstü	42,5	36,25-53,75	29	59		
Baba	İlkokul	54,5	45,0-67,25	29	83	4,327	0,228
	Ortaokul	59,0	47,0-79,0	31	86		
	Lise	52,0	46,5-63,75	31	84		
	Üniversite ve Üstü	48,0	39,0-56,5	29	84		

*Kruskal Wallis Testi

Tablo 7'de anne babaların eğitim durumlarına göre aile gereksinimleri belirleme aracı puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği verilmiştir. Tabloda, annelerin eğitim durumlarına göre aile gereksinimleri belirleme aracı puan dağılımları açısından bir farklılık olduğu görülmektedir. Bu tabloda ayrıca hangi gruplar arasında farklılık olduğunu belirlemek için annelerin eğitim durumlarının ikili karşılaştırmalarına bakılmış ve lise ile üniversite ve üstü grupları arasında bir farklılık olduğu görülmüştür. Buna göre, lise mezunu anneler daha fazla aile gereksinimi olduğunu belirtirken, üniversite ve üstü mezun olan anneler ise aile gereksinimi belirleme aracına en az puan veren annelerdir. Diğer yandan, babaların eğitim düzeyleri arasında istatistiksel açıdan herhangi bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 8: Anne Babaların Mesleklerine Göre Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Meslek Durumu	Ortanca	25% - 75%	En Küçük	En Büyük	Test İstatistiği	P
A	Çalışıyor	55,0	46,0-66,0	29	85	z= 0,258	0,797*
	Çalışmıyor	46,0	42,5-84,5	36	87		
Baba	İşçi	55,5	46,25-72,5	33	86	KW=4,560	0,207**
	Memur	50,0	43,5-57,0	29	84		
	Serbest Meslek	51,5	34,75-61,5	29	83		
	Emekli	55,0	51,0-71,5	51	75		

*Mann-Whitney U Testi

**Kruskal Wallis Testi

Anne babaların mesleklerine göre aile gereksinimleri belirleme aracı puan ortalamalarının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği Tablo 8’de verilmiştir. Tabloda, anne babaların mesleklerine göre aile gereksinimleri belirleme aracı puan dağılımları arasında fark olmadığı görülmektedir. Bu bulgular, hafif dereceli zihinsel engelli çocuğu olan her meslekten anne babanın benzer aile gereksinimleri olabileceğini düşündürmektedir.

Tablo 9: Ailenin Aylık Gelirine Göre Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı Puan Dağılımlarının Karşılaştırılması

	Gelir Durumu	Ortalama	Standart Sapma	En Küçük	En Büyük	F	P*
Anne	Altı - 1000	63,85	13,588	43	85	2,236	0,113
	1001 - 2000	55,86	16,448	29	87		
	2001 - Üstü	53,53	13,198	36	86		
Baba	Altı - 1000	61,62	13,345	41	84	1,880	0,158
	1001 - 2000	54,98	15,798	29	84		
	2001 - Üstü	52,32	13,456	31	86		

* Tek Yönlü Varyans Analizi

Tablo 9’da ailenin aylık gelirine göre aile gereksinimleri belirleme aracı puanının tanımlayıcı istatistikleri ve puan dağılımları arasında fark olup olmadığına ilişkin test istatistiği yer almaktadır. Buna göre, ailenin aylık geliri ile anne babaların aile gereksinimi belirleme aracı puan dağılımlarının karşılaştırılmasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır.

8. Sonuç ve Öneriler

Hafif dereceli zihinsel engeli olan ve özel eğitim hizmetlerinden, kaynaştırma eğitiminden yararlanan çocuklara mutlaka bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanması ve ailelerin çocuklarının eğitim sürecinin her aşamasına katılımlarının sağlanması, ayrıca ailelere yönelik evde uygulayabilecekleri programların geliştirilmesi önemlidir. Hafif dereceli zihinsel engeli olan ve özel eğitim hizmetlerinden, kaynaştırma eğitiminden yararlanan çocukların sınıflarında yardımcı öğretmen bulundurulması ve desteğe gereksinim duyduğu derslerde kaynak odalarda özel eğitim öğretmeninden destek alması yönünde uygulamalara geçilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Ailelerin gereksinim duyduklarında çocuklarına yönelik gerektiğinde yararlanabilecekleri, güvenli, kısa süreli ya da uzun süreli gündüzlü ve yatılı geçici bakım hizmet modellerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Araştırma bulgularında bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama, izleme ve değerlendirme süreçlerinde ailenin katılımının sağlanmasına olan gereksinim ön plana çıkmıştır. Çocukların okul ortamında sosyal kabullerinin sağlanmasında, ailelerin bilgilendirilmesinde, okul yönetimi, öğretmen, aile ve çocuğun tıbbi izlemine yapan sağlık kurumu arasında işbirliğinin yapılandırılmasında, ailelerin gereksinimlerine uygun okul dışı diğer kurumlardan ve toplumsal kaynaklardan yararlanmalarının sağlanmasında çok disiplinli çalışmalar yararlı olacaktır.

Araştırma kapsamında ailelerin yarardan fazlası, çocuklarının tedavisi, özel eğitimi ve bakımı için maddi yardıma gereksinimleri olduğunu bildirmişlerdir. Ailelerin çoğunluğu da çocuklarının davranış sorunlarını nasıl ele alabilecekleri, büyüme sürecinde hangi becerileri nasıl kazandırabilecekleri, çocuklarının şu anda yararlanabilecekleri eğitim kurumları, ileride yararlanabilecekleri sosyal kurumlar ile çocuklarının ileri yaşlarda nasıl bir durumda olabilecekleri hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir.

Ülkemizde var olan sosyal yardımlarla ilgili muhtaçlık kriterlerinin hafif dereceli zihinsel engelli çocukların okul öncesi ve okul dönemi maddi gereksinimleri ile çocuğun gelişimini destekleyecek özel araç gereç ve eğitim materyali gibi gerekli olan gereksinimlerinin karşılanması amacıyla yeniden düzenlenmesi, çocuğun tedavisine ve bireysel gelişimine önemli katkılar sağlayacaktır.

Çocukların eğitim sürecinin farklı basamaklarında eğitimsel gereksinimlerinin profesyonel özel eğitimciler tarafından belirlenerek bir üst basamağa geçiş programlarının hazırlanması ve profesyonel izlenmelerinin çok disiplinli ekip çalışmalarıyla yapılmasına ilişkin eğitim ve sosyal politikalar geliştirilmesi önemlidir. Çocuklara temel yaşam becerileri kazandırma ve meslek edindirmeye yönelik destekleyici eğitimler verilmesi ve ayrıca çocuğun toplum içinde bağımsız hareket etmesini sağlayacak - ulaşım araçlarını kullanma, güvenli sosyal ortamlarda bulunma, alışveriş yapabilme, güvenli ev ortamlarında yaşamlarını bağımsız olarak sürdürebilme, komşuluk ilişkilerini sürdürme, akranlarıyla sosyal faaliyetlere katılma ve bunun gibi - sosyal entegrasyon programlarının geliştirilmesi önemlidir ve yararlı olacaktır. Bu

konularda yerel yönetimlere önemli sorumluluklar düşmektedir. Yerel yönetimlerin bünyesinde bu tür hizmetlerin yapılandırılarak ilgili bakanlıklarla işbirliği ve koordinasyon içinde yürütülecek olan çalışmaların ailelerin araştırmada belirlenen farklı gereksinimlerine önemli katkılar sağlayacak ve hizmet ağını güçlendirecektir.

KAYNAKÇA

- Cavkaytar, Atilla; Ardiç, Avşar ve Aksoy, Veysel (2014). Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracının Geçerlik Ve Güvenirliğinin Güncellenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15 (2), s. 1-12.
- Eripek, Süleyman (2003). Zekâ Geriliği Olan Çocuklar. A. Ataman (Ed.) içinde *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*, (8. Bölüm, ss. 153-173), Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Kaytez, Nazan; Durualp, Ender ve Kadan, Gül (2015). Engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin ve stres düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), s. 197-214.
- Lukasson R, Coulter DL, Polloway EA, Reiss S, Schalock LL, Snell ME, Spitalnik DM, Stark JA. (1992). *Mental retardation: Definition, classification, and systems of supports*. (9th Edition) Washington DC: American Association on Mental Retardation.
- Luckasson R, Brothwick-Duffy S, Buntinx WHE, Coulter DL, Craig EM, Reeve A, Schalock RL, Snell ME, Spitalnick DM, Spreat S, Tasse MJ. (2002). *Mental Retardation: Definition, Classification, and Systems of Support*. (10th Edition.) Washington DC: American Association on Mental Retardation.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006). *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 26184, 31.05.2006.
- Özsoy, Süheyla A.; Özkahraman, Şükran ve Çallı, Fatma (2006). Zihinsel Engelli Çocuk Sahibi Ailelerin Yaşadıkları Güçlüklerin İncelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 3 (9), s.69-77.
- Öztürk, Yasemin (2011). *Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Gereksinimlerinin ve Aile Yükünün Belirlenmesi*. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Haliç Üniversitesi.
- Sucuoğlu, Bülbin. (1995). Özürlü Çocuğu Olan Anne Babaların Gereksinimlerinin Belirlenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 2 (1), s.10-18.
- Şanlı, Esat (2012). *Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine Devam Eden Zihin Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Gereksinimlerinin Belirlenmesi*. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun: On dokuz Mayıs Üniversitesi.
- Şenol, Selahattin (2006). *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı*. Ankara: HYB Yayıncılık.
- Yörükoğlu, Atalay (1992). *Çocuk Ruh Sağlığı*. (17. Baskı). İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Wang, Peishi ve Michaels Craig, A. (2009). Chinese Families of Children with Severe Disabilities: Family Needs and Available Support. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 34, pp. 21-32.